

Azərbaycan “yaşıl” iqtisadiyyatı çiçəkləndirir

V.Bayramov

Bu ilin noyabr ayında respublikamız dünyada iqlim siyasətinin mərkəzinə çevriləcək, Bakıda BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29) reallaşacaq. Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatına əsasən, bundan əvvəl, noyabrın 12-13-də isə paytaxtımızda İqlim Fəaliyyəti üzrə Dünya Liderlərinin Sammiti gerçəkləşəcək və bu sammitlə COP29-a start veriləcək.

Ekologiya və təbii sərvətlər naziri, COP29-un prezidenti Muxtar Babayevin sözlərinə görə, sessiyanın proqramı təkcə maliyyə məsələləri ilə məhdudlaşmayacaq. Burada su problemləri, torpaqların deqradasiyası, “yaşıl” kənd təsərrüfatı, ərzaq təhlükəsizliyi, sağlamlıq və s. kimi bir çox digər vacib məsələlər ətrafında da müzakirələr aparılacaq.

M.Babayev qeyd edib ki, maliyyə COP üçün əsas mövzudur: “Bu, o qədər də asan deyil, sövdələşmə çətinidir, xüsusən də inkişaf etməkdə olan ölkələrin bu maliyyəyə olan gözləntiləri çox yüksək olduqda uyğun yol tapmaq lazımdır. Biz tərəflərin mövqeyini bir-birinə daha da yaxınlaşdırmaq üçün əlimizdən gələni etməliyik və düşünürəm ki, tərəflərdən bəzi müsbət siqnallar var. Bütün ölkələr indi öz səylərini birləşdirməyin, bir-birini başa düşməyin nə qədər vacib olduğunu anlaşırlar. 2024-cü ildə Bakıda yaxşı nəticələr tapmaq üçün bu, vacibdir”.

Yeri gəlmişkən, COP üçün əsas mövzu olan maliyyələşmə barədə Bənəlxalq Enerji Agentliyinin icraçı direktoru Fatih Birol vurğulayıb ki, yoxsul ölkələrə qlobal istiləşmə ilə mübarizə aparmaq üçün maliyyələşdirmənin artırılması və bu vəsaitlərin onlar arasında necə bölüşdürülməyi ilə bağlı müzakirələr hələ də davam edir. Noyabr ayında Bakıda keçiriləcək COP29 konfransı ərəfəsində ölkələr iqlim proqramlarının illik maliyyələşdirilməsinin yeni məqsədinin təfərrüatlarını hazırlayırlar. Bu da ehtimal edilir ki, ən azı 100 milyard dollar təşkil edəcək. Mövzu BMT sammitlərində mübahisələrə səbəb oldu, çünki 2009-cu ildə yoxsul ölkələrə 2020-ci ilə qədər ildə 100 milyard ABŞ dolları ayırmaq üçün təyin edilmiş əvvəlki iqlim maliyyəsi hədəfi yalnız bir dəfə, 2022-ci ildə yerinə yetirilib.

F.Birol qeyd edib ki, “təmiz” enerjiyə ümumi qlobal sərmayə əhəmiyyətli dərəcədə artmaqdadır, lakin inkişaf etməkdə olan bazarlara və ölkələrə ayrılan vəsaitin həcmi 2015-ci ildən bəri ümumi məbləğin 15 faizini təşkil edərək “dəyişməz qalıb”. Onun sözlərinə görə, hazırda bu, təxminən 250 milyard ABŞ dolları təşkil edir: “Beləliklə, mənim fikrimcə, bu, iqlim hədəfinə çatmaq yolumuzdakı qüsür xəttidir. Bu, Azərbaycandan və digər ölkələrdən olan həmkarlarımızla yüksək səviyyəli dialoqlarımız üçün əsas mövzu olacaq”.

COP29-un Baş danışıqçısı Yalçın Rəfiyev isə maliyyələşmə ilə əlaqədar Yaponiyanın “Nikkei” nəşrinə müsahibəsində vurğulayıb ki, ölkələr “Paris sazişi” çərçivəsində öhdəliklərini yerinə yetirmək, o cümlədən 1,5 dərəcə hədəfinə nail olmaq üçün iddialı addımlar atmağa davam etməlidirlər: “COP29 inkişaf etmiş ölkələrin iqlim fəaliyyətinə ildə 100 milyard ABŞ dolları yönəltmək üçün yeni maliyyələşdirmə hədəfi qəbul etməyə hazırlaşır. Hazırkı maliyyə axını ölkələrə keçid prosesini uğurla başa çatdırmaq üçün kifayət etmir”.

Y.Rəfiyev onu da vurğulayıb ki, Azərbaycan neft və qaz ixracatçısı olsa da, ölkə bərpaolunan enerji mənbələrinə sərmayə yatırmaqda davam edir və metan emissiyalarının azaldılması üçün bütün səyləri göstərir. O, eyni zamanda, respublikanın ən böyük neft və qaz hasilatçısı olan Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin (SOCAR) 2050-ci ilə qədər emissiyaları sıfıra endirmək məqsədini xatırladıb.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda dünyanın ən irimiqyaslı tədbirlərindən biri hesab olunan COP29-un keçirilməsi qərarı verildəndən dərhal sonra ölkəmiz “yaşıl enerji”nin inkişafı istiqamətində həyata keçirilən layihələrin icrasını daha da sürətləndirdi. Energetika Nazirliyi yanında Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyinin bu barədə məlumatına diqqət yetirsək, qısa müddətdə genişmiqyaslı işlər haqqında aydın təsəvvür yaranar. Məsələn, Naxçıvan Muxtar Respublikasında “Yaşıl enerji zonası”nın yaradılması istiqamətində külək və günəş enerjisi üzrə 1500 MVt-lıq istehsal gücləri xarici investisiya hesabına yaradıldı və onun ən azı 1000 MVt-nın Türkiyə və Avropaya ixrac olunması əsas hədəf kimi qarşıya qoyuldu.

Hazırda muxtar respublikada gücü 500 MVt-a qədər olan günəş elektrik stansiyasının tikintisi, eləcə də elektrik enerjisinin Türkiyəyə ixracı üçün ötürücü şəbəkənin qurulması imkanları araşdırılır.

Onu da deyək ki, təkcə Naxçıvan deyil, işğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur da “yaşıl enerji” mənbələrinin yüksək potensialı ilə fərqlənir. Belə ki, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan rayonlarında günəş enerjisi potensialı, Laçın və Kəlbəcər rayonlarında külək enerjisi potensialı yüksək qiymətləndirilir. BP şirkəti tərəfindən Cəbrayıl rayonu ərazisində 240 MVt gücündə “Şəfəq” Günəş Elektrik Stansiyası layihəsi həyata keçirilir. Bundan əlavə, “China Gezhouba Group Overseas Investment” və “Nobel Energy” şirkətləri ilə imzalanan müqavilələr çərçivəsində Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə günəş elektrik stansiyalarının tikintisi nəzərdə tutulur.

Xatırladaq ki, energetika naziri Pərviz Şahbazov Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin paytaxtında Abu-Dabi Dayanıqlılıq Həftəsi çərçivəsində keçirilən “Yaşıl” Hidrogen Sammitində çıxış edərək işğaldan azad edilmiş ərazilərdə “yaşıl zona”ların ayrılması və bu sahələrdə hidrogen istehsal olunacağını da xatırladı və bu prioritetin Avropa ilə əməkdaşlıqda təməl daşlarından biri kimi diqqətdə saxlandığı qeyd edilib.

Ekspertlərin fikrincə, hidrogen 100 faiz bərpa edilən enerji imkanlarına nail olmaq üçün mühüm önəm daşıyır. Azərbaycanda müxtəlif strateji sənədlərdə hidrogendən istifadə üzrə inkişaf da nəzərə çarpır. Ölkəmizin əsas iqtisadi inkişaf strategiyası təkcə hidrogenin istehsalı və istifadəsini deyil, həm də istehsal və ixrac imkanlarının öyrənilməsini özündə ehtiva edir.

Hazırda ölkəmiz Aİ ilə birgə “yaşıl enerji” dəhlizini inkişaf etdirir. Bu təşəbbüs Azərbaycanda istehsal olunan bərpa edilən enerjinin Avropaya nəqlinə yönəlib. Həmçinin respublikamızı “yaşıl enerji” dəhlizinin yaradılması üzrə Qazaxıstan və Özbəkistanla birləşdirən daha bir layihə icra mərhələsindədir, bu təşəbbüsdə ekoloji cəhətdən təmiz hidrogen həyati əhəmiyyətli rol oynayır.

Mütəxəssislərin fikrincə, Azərbaycan dənizdə külək enerjisi üzrə də yüksək potensiala malikdir. Qiymətləndirməyə görə, Xəzər dənizinin respublikamıza məxsus hissəsində külək enerjisinin ümumi texniki potensialı 157 QVt (dayazsulu hövzələrdə 35 QVt və dərinsulu hövzələrdə 122 QVt) səviyyəsindədir. Bu potensialın hərəkətə gətirilməsi baxımından Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasının energetika sektorunda islahatların sürətləndirilməsi haqqında” 2019-cu il 29 may tarixli sərəncamı xüsusi diqqət çəkir. Adıçəkilən sərəncamla qarşıya qoyulan vəzifələrin həyata keçirilməsi məqsədilə sahəyə özəl, o cümlədən xarici investisiyaların cəlb edilməsi istiqamətində Dünya Bankı Qrupuna daxil olan Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası ilə “Azərbaycanda dənizdə külək enerjisinin inkişafı üzrə yol xəritəsi” hazırlanması bunun bariz ifadəsidir.

Beləliklə, COP29 ölkəsi olaraq Azərbaycan 2030-cu ilədək və ondan sonrakı dövrdə “yaşıl enerji” və iqlimlə bağlı hədəflərin reallaşmasına milli səviyyədə töhfə vermək və iqlim fəaliyyəti üzrə qlobal həmrəyliyin hərəkətverici qüvvəsi olmaq əzmindədir.

Azərbaycanın daxili istehlak, iqtisadiyyatın dekarbonizasiyası və ixrac məqsədilə quruda və dənizdə “yaşıl enerji” planları 2027-ci ilədək olan birinci mərhələdə 2 QVt, 2030-cu ilə qədər növbəti mərhələdə isə 8 QVt-dan çox “yaşıl enerji” güclərinin reallaşdırılmasını hədəflənib. Bu, bərpa olunan enerji potensialının ölkəmiz vasitəsilə, təxminən, 2027-ci ildə 2 dəfə, 2030-cu ilə olan dövrdə isə 4 dəfədən çox artımını vəd edib. Respublikamızda elektrik enerjisinin qoyuluş gücündə “yaşıl enerji” payını ilkin hədəf göstəricisindən 3 faiz çox və 3 il tez olmaqla 33 faizə yüksəldən bu layihələr Avropa ölkələrində də bərpa olunan enerji potensialının artırılmasının mənbələrindən olacağı göstərilib.

“Yaşıl enerji”nin dünya bazarlarına nəqli Azərbaycan dövlətinin enerji siyasətində əsas istiqamətlərdən biridir. Azərbaycan 2030-cu ilədək 5 min meqavat bərpa olunan enerji istehsalı potensialına malik olmağı planlaşdırır. 2023-cü ildə respublikamızda Qafqazın və Mərkəzi Asiya regionunun 230 meqavat gücündə ən böyük günəş elektrik stansiyası istifadəyə verilib və bu cür yeni stansiyaların tikintisi davam edir. Xəzər dənizindən Qara dənizə və Avropaya qədər uzanacaq “yaşıl enerji” elektrik kabelinin inşası istiqamətində mühüm işlər görülür.

Yuxarıda göstərilənlərdən bir daha aydın olur ki, “yaşıl enerji”yə keçid qlobal ekoloji problemlərin həllində əhəmiyyətli rol oynayır. Ekoloji fəlsəfədə “yaşıl enerji”nin xüsusiyyətləri insan-təbiət münasibətləri kontekstində öyrənilir. “Yaşıl enerji”yə keçid ekosistemdə dayanıqlığın və insanın tələbatları ilə təbiətin imkanları arasında tarazlığın təmin olunmasında böyük əhəmiyyət daşıyır.

“Yaşıl enerji” mənbələrindən enerji istehsalı iqlim dəyişikliyinə və qlobal istiləşmənin qarşısının alınması üçün vacibdir. “Yaşıl enerji” istehsalı enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında özünəməxsus yer tutur, yeni texnologiyaların və innovasiyaların inkişafına təkan verir. Azərbaycan Respublikası coğrafi baxımdan əlverişli “yaşıl enerji” potensialına malikdir və ondan səmərəli şəkildə istifadə edilməsi istiqamətində məqsədyönlü dövlət siyasəti aparılır.